

իւրոյ. զոմանս կոծոպեալ զմատուենս ձեռաց եւ
 ոտից եւ զոմանս հատեալ եւ ընկեցեալ զլեզուս
 իւրեանց. զոմանս մորթեալ եւ առեալ զմորթ
 105 գլխոյ նոցա. եւ էր որ բեւեռեալ էր երկաթի բե-
 շեռաւք ընդ մէջ աչաց նորա. զոմն ընկեցեալ էին
 յանդունդս ծովու, զի գիշատեալ էին կողք իւրեանց
 ի քարանց, եւ էր, զորոց ծրարեալ զաչս նոցա
 հրոյի խարանաւք, եւ էր, զորոց խլեալ էր զբիւր ա-
 110 չաց նոցա, եւ էր, զորոց յաւշեալ էր զամենայն
 անդամս նոցա եւ ընկեցեալ առաջի աչաց նոցա.
 զոմանս գլխիվայր կախեալ եւ զոմանս կախեալ
 զխաչէ, եւ էր, որ քարկոծեալ էր քարամբք.
 զոմանս վանդակեալ եւ իջուցեալ ընդ պարիսպն
 եւ զոմն քարշեալ եւ հանեալ ընդ քաղաքս.
 115 ոմանք ծիւրեալ ի սովոյ եւ պարսեալ ի ծարաւոյ,
 եւ ոմանք ծաղր եւ այսն կատականաց եղեալ, ըն-
 կալեալ զտանջանս եւ զփորձանս, կապեալ ի տան
 բանդի եւ զգեցեալ մորթս գառնենիս եւ ուլենիս
 առ ի չգոյէ իւրեանց:

120 Բայց ձեզ երանի, սիրելիք իմ, զի զորպիսի
 բանակ սիրեցէք եւ խնամ կալայք մարդոց, որ ի նե-
 ղութեան լեալ իցեն, որ աշխարհ ոչ արժէ զնոսա.
 Թէպէտ եւ յաշխարհէ աստի էին, այլ ինքեանք
 իբրեւ մոլորեալք շրջէին ընդ անապատս եւ ի լե-
 125 րիս, յայրս եւ ի քարանձաւս եւ ի փապարս երկրի.
 Վկայէ զամենեցունց թէ հաւատով էին եւ չեւ եւս
 ընկալեալ զպարգեւան. իբրեւ չքաւորք եւ մեծա-
 տունք, իբրեւ անծանօթք եւ ծանուցեալք, որոց
 հոտ է ի մահու նոցա մահ եւ որոց հոտ է կենաց ի
 130 կեանս. եւ զնոսա ով առնէ զմեզ արժանի տանե-
 լոյ կամ լսելոյ իբրեւ աղաղակեն եւ ասեն. ով
 կարացէ մեկնել զմեզ ի սիրոյն Քրիստոսի, նեղու-
 թիւնք կամ աղքատութիւնք թէ հաւածմունք
 կամ ոով կամ մեղութիւն կամ վնասք կամ սուր.
 135 զի Աստուծոյ յայտնի եմք, իսկ զմարդկան ինչ
 միտս հաճել կամիմք. այլ ոչ մահ եւ ոչ կեանք եւ
 ոչ հրեշտակք եւ ոչ իշխանութիւնք եւ ոչ որ
 կանս եւ ոչ հանդերձեալքն, ոչ բարձրութիւնք եւ
 ոչ խորութիւնք եւ ոչ այլ ինչ արարած կարէ մե-
 140 կնել զմեզ ի սիրոյն Աստուծոյ որ ի Տէր մեր Յի-
 սուս Քրիստոս, որ խափանեաց զմահ եւ լուսաւո-
 րեաց զկեանս անմահականս, այն որնովաւ հաստե-
 ցաւ որ ինչ յերկինս եւ որ ինչ յերկրի ի նոյն, որ
 145 երեւի եւ որ ոչն երեւի, զի է Աստուած ի վերայ
 ամենայն երկրի, նմա փառք յաւիտեանս:

Հրտրկ. Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

101, 102 «զոման» արդեօք կարգաւու է: —
 117 յորն. կապել: — 124 հմնե Եբրայ. ԺԱ.
 39: — 128 Բ. Կորն. 2, 8: — 129 Բ. Կորն.
 Բ, 16: — 132 Հ. Ե. Բ. Բ. 35: — 133 անտարակոյս
 «պարսեալ» բառը ուղղելու է «անշխարհական»: —
 135 Բ. Կորն. 1, 11, ուր այսպէս է հաստատուած
 «զաչ տեառն գիտելով չափ, զմարդկան ինչ զմիտս հա-
 ճեմք, ոսկայն առաջն Աստուծոյ յայտնելոց եմք»: —
 136 Հ. Ե. Բ. Բ. 38—39: — 141 Բ. Տիմոթ. Ա,
 101—142 յորն. փոխանակ «հաստեաց»-ի կայ «խափա-
 նեաց» զոր ուղղեցի, հմնե. Կորն. Ա, 16 «նովաւ
 հաստեաց» ամենայն եւ այլն:

ՄԱԿԱՐԱՅԵՑԻՈՑ Բ. ԳՐԻԴՆ ՀԱՅԵՐԷՆ

ԹԱՐԳԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պրնմական ուսումնասիրութիւն:

— (Հարգանքներով)

§ 4. Ո՞ր լեզուէ եղած է Հայերէն Թարգմանութիւնը:

Ժամանակի մասին վերը ըսուածները բա-
 ւական լոյս կը սփռեն ներկայ խնդրոյս վրայ.
 Որ լեզուաւ ալ եղած ըլլայ գրի գիւտէն անմի-
 ջապէս վերջ ձեռնարկուած Թարգմանութեան
 սկզբնագիրը, հայ մատենագրութենէն յայտնի
 է, որ երկրորդ շրջանին սրբագրութիւններն ու
 Թարգմանութիւնները յոյն աղբիւրէ բղխած
 են: Հետեւաբար նաեւ Հայերէն Մակարայեցի
 — իբր այս շրջանին ծնունդ — յուսնակա
 ծագում պէտք է որ ունեցած ըլլան:

Զուտ ժամանակագրական ճամբով ստա-
 ցուած այս եզրակացութիւնը՝ լեզուական ան-
 հրքելի փաստերով կ'ամրապնդուի: Դասական
 մատենագրութեան մէջ չկայ Թարգմանութիւն
 մը, որ այնչափ հաւատարմութեամբ մատեն
 իւր սկզբնագրին լեզուն ինչպէս Մակարայեցի
 Թարգմանութիւնը: Ամէն քայլափոխի հա-
 Թարգմանիչը անջնջելի հետքեր դրոշմած է իւր
 յուսնարէն բնագրէն: Մեծաւ մասամբ սխալ
 ներ կամ ստրկական Թարգմանութիւններ
 են որոնք յուսնարէն ընթերցուածներով շատ գիւ-
 րաւ կը մեկնուին: Առիթ ունեցանք արդէն ներ-
 կայացնելու կրկին Թարգմանութիւն
 ները, եւ տեսնել նաեւ յուսնարէնի մատուցած
 ծառայութիւնը զանոնք լուսաբանելու համար
 Այժմ մեր տրամադրութեան տակ եղած նիւթի
 շատ աւելի առատ է:

Մեր Թարգմանութեան սխալներուն մե-
 ստուար մասը յուսնարէն իրարու նման եւ ձեռ-
 գիրներու մէջ դիւրաշփոթ բառերու մէջ կ'
 գտնէ իւր լուծումը: Այսպիսի սխալներ կը պա-
 րունակեն 2 ՄԿ. Ա, 4, 5, 13, 21. Բ, 13
 21, 25, 27, 29. Գ, 19, 25, 28, 39. Դ
 4, 9, 23, 38. Ե, 16, 24. Է, 8. Ը, 30. Թ
 4, 21, 25. Ժ, 10, 28. ԺԱ, 14, 15, 30
 ԺԲ, 13, 24, 43. ԺԴ, 15, 25. ԺԵ, 2. ԱՄ
 տեղիքներէն կը տեսնուի, թէ ինչպէս հայ Թարգ-
 մանիչը առանց իմաստին թափանցելու անյարկ
 խօսքեր կը տողէ եւ մեքենականօրէն կը կատա-
 րէ իւր պաշտօնը, մինչդեռ սխալ ընթերցման
 տուած անհրաժեշտ իմաստը բաւական էր խորհոյ

Թարգմանիչը սխալեցնելու: Հայ թարգմանչին զուտ նիւթական աշխատութիւնը աւելի դուրս կը ցայտէ կարգ մը ուրիշ սխալներու մէջ, որոնք յուշարէն բազմանիշ բառերու պտուղ են: Այսպիսի բառերու վրայէն Հայն առանց տատանելու կը սահի կ'անցնի արագ, խուսափելով բազմանիշ բառերուն յուշարէն սկզբնագրի հեղինակէն դիտուած իմաստը տեղեւոյն համաձայն ճշդելու աշխատութենէն, եւ կ'առնու սոսկ փորաբար բառին մերձաւոր նշանակութիւնը, մինչդեռ հեռաւորը, վերացականը ղինքը գայթեկէ պիտի փրկէր: Այսպէս կը մեկնուին. Ա, 12, 14, 34. Բ, 12, 13. Գ, 21. Դ, 3, 28, 34, 39, 40. Ե, 1, 8, 14, 24. Զ, 6, 36. Ը, 9. Թ, 14, 24, 29. Ժ, 8, 15, 16. ԺԱ, 14, 16, 26, 34. ԺԲ, 5, 39, ԺԳ, 1, 8. ԺԴ, 17, 19, 30, 44, 46. ԺԵ, 33. — Կան նաեւ սխալներ, որոնք յառաջ եկած են յուշարէն խօսքի մը մասերն, այնչդող կերպով իրարու միացնելով կամ իրարմէ բաժնելով: Այս կէտիս մէջ միջորոշուցիչ դեր խաղացած են նաեւ հեղինակին լեզուի եւ ոճի առանձնայատուկութիւնները (Ա, 3. Դ, 19. Զ, 30. Ը, 31, 32. ԺԳ, 22. ԺԴ, 38): Բանի մը դէպքի մէջ Հայն արտագրած է յուշարէնի յատուկ համաձայնական ասութիւններ (Գ, 1, 30. Դ, 38. ԺԴ, 23), կամ յուշարէն յատուկ անուններ իբր հասարակ անուն թարգմանած է (Բ, 20. Ժ, 10, 12. ԺԲ, 2. ԺԴ, 1): Հայ թարգմանչին համար որոգայթ եղած են վերջապէս յուշարէն բարդութիւններ, զորոնք կամ ստուգաբանօրէն անճիշդ տարրալուծած եւ կամ անոնց կազմիչ մասունքներուն իմաստին կառուցելով բարդութեան բուն նշանակութենէն վրիւով բարդութեան բուն նշանակութենէն վրիւ պած է (Ա, 13, 22. Բ, 13. Գ, 6. Դ, 21. Ե, 14):

Տեսնենք այժմ միառմի այս սխալները յուշարէն սկզբնագրի մը մասնիչ հետքերը: Հետեւեալ համեմատութեանց մէջ յուշարէն շեշտերն երբեմն զանց կ'առնուին բառերու նմանութիւնն աւելի ցայտուն ընելու համար: Տարակոյս չկայ որ Հայուն օրինակն ալ արդէն չունէր շեշտ:

2 Մկ. Ա, 3. «Եւ տացէ ձեզ սիրտ յամենայնի պաշտել զնա». καὶ δὲν ἔμεινεν καρδία πᾶσιν εἰς τὸ σέβασθαι αὐτόν. Յուշարէն տարօրինակ շարադասութիւնէն խաբուելով Հայը πᾶσιν կը միացնէ σέβασθαι, մինչդեռ նա ἔμεινεν կը պատկանի. «ձեզ ամենեցուն» փոխ. յամենայնի պաշտել: — Համ. 4. «Բանալ

զաչս... առնել խաղաղութիւն» Հ. 5. «Եւ լսել»: Եթէ Հայն իւր առջեւ διανοίξει... ποιήσει... ἐπακούσει ձեւերը ունեցած ըլլար, աներեւոյթ պիտի չգործածէր, բայց հաւանօրէն Աղեքսանդրեան խմբագրութեան ուղղագրութեամբ էր իւր օրինակը. διανοίξει... ποιήσει... ἐπακούει. Այս ձեւերը կը ներկայացնեն ըղձական (optativ) կատարեալ (aorist) 3. դէմք «բանայցէ... առնիցէ... լուիցէ», Հայը շփոթած է զանոնք նոյնայանգ կատարեալ աներեւոյթի հետ: — Հ. 12. «Եւ աջոյց եւ եհեղ զայնոսիկ», Հասկնալու համար թէ որչափ տարօրինակ են այս բառերը, կը բաւէ յաւելուլ որ Երուսաղէմի վրայ եկող թշնամիներն Աստուած «եւ աջոյց եւ եհեղ», Հայը ἐξέβρασε բառը բոլորովին նիւթական ու հոս անիմաստ կերպով հայացուցած է, քանի որ յուն. բառը «եփել, եռացնել, արտազեղուլ» բայց փոխաբերաբար նաեւ «վանել, վկանդել» կը նշանակէ: Մինչ մեր թարգմանիչը նոյն սխալը կը կրկնէ նաեւ Ե, 8, Նեհեմայ թարգմանիչը ուղիղը կ'ընտրէ. «մերժեալ հալածեցի», Նե. ԺԳ, 28: «Եւ աջուցանեմ», գործածուած է նաեւ 1 թգ. Ե, 6. Զ, 1. Յոբ ԽԱ, 22. Բայց «բազմացնել» ἀνάγω, ἔχζω, ἀναφύω իմաստով, զոր եթէ հոս եւս պնդել ուզենք, պիտի հակասենք սրբագիր հեղինակին: Աստուծոյ՝ Հրէից ըրած դրական շնորհքները, օգնութիւնները կը թուէ նա, մինչդեռ թշնամիներու բազմացումն անոնց կարգէն չէ: — Հ. 13, «Խորհուրդ յիմարութեան խորհեցան նոքա զնեմեայ տաճարաւն», «Նեմեայ, իբր գրչագրական վրիպակ ուղղելի փխ. «Նանեայ» = περὶ τ. Ναταίαν. «Տաճար, արդիւնք է սխալ ընթերցման մը, փխ. ἱερῶν, ուղղական՝ ἱερός = «քահանայ» կարգացած է ἱερῶν, ուղղական՝ ἱερός (հմմտ. նաեւ Դուրեան, Անդ, էջ 249): «Խորհուրդ յիմ. խորհ. կը համապատասխանէ յուն. «παραλογισμῷ χρησαμένων» = «խորագիտութեամբ վարեցան քահանայք Նանեայ», Հայը παραλογισμός, որ Ս. Գրոց մէջ այլուր չէ գործածուած, կը ստուգարանէ. παρα + λόγον = հակառակ մտաց, անմիտ = խորհուրդ յիմարութեան: — Հ. 14. «Զի իբր բնակութեամբ իմն», Յոյնն ունի. ἡὸς γὰρ συνοικίσων αὐτῇ» = Որպէս թէ կամէր նմա (Նանեայ) բնակակից լինել իբրեւ ամուսին = ամուսնանալ: Այս է յուն. բառին իմաստը. բայց որովհետեւ Հայը երեւի չէր գիտեր հեթանոսական այն տեսութիւնը — սրբագիր հե-

ղինակն հեթանոսներու կարծիքով կը խօսի, ինչ
— որով աստուածութիւններու եւ մարդկան
ամուսնութիւնը հնարաւոր ու իրական կը հըռ-
չակուէր, այս պատճառաւ կ'անտեսէ *αὐτῇ* եւ
συνοικησάντι οἰκέω, *οἰκία* գաղափարին կառու-
լով կը թարգմանէ սովորական մտքը բնակիչ,
բնակութիւն: Ուրիշ նշանակութիւն կը վերա-
գրէ բառիս Նորայր. Ագաթանգեղոսէ, Բիւ-
զանդէ, Մակարայեցւոց Բ. գրքէն տեղիքներ
(որոնցմէ է զմեզ զբաղցնողն ու ԺԳ, 8. Զի մի
հողոյ եւ մի պատանաց յիւրում բնակու-
թեան աշխարհին մի արժանի լիցի) մէջ բե-
րելէ վերջ, էջ 187 կը գրէ. «Յօրինակս Բնա-
կութիւն շնչանակեր բնակելն կամ բնակա-
րան, գղ. Habitation, այլ Որ ինչ բնակ կամ
բնիկ է ումէք, Սեպհականութիւն, գղ. Pro-
prieté, որով եւ Աշխարհ բնակութեան, բնա-
կութեան երկիր կամ աշխարհ՝ նոյն է ընդ բնակ
կամ բնիկ աշխարհ, երկիր, գղ. (son) propre
pays, զոր Ագաթ. կը կոչէ նաեւ բուն աշխարհ»,
Թէեւ այս դիտողութիւնը Ագաթանգեղոսի եւ
Բիւզանդի քանի մը տեղիքներուն մասին իրա-
ւացի է, սակայն տարակուսական, մինչեւ իսկ
սխալ է Մակարայեցւոց Բ. գրքէն առնուած
բառերուն նկատմամբ: Երբ թարգմանիչը այն
ամէն բառերու տեղ, որոնց հիմն է *οἰκέω*, միշտ
'բնակութիւն, կը դնէ, այս 'բնակութեան,
այլեւս *οἰκέω* է օտար նշանակութիւն չէ կարող
պատշաճիլ: Արդ ոչ միայն 1 ՄԿ. Ա, 40. Թ, 58.
2 ՄԿ. ԺԱ, 2. այլ Ա, 14. կը պարունա-
կեն *οἰκέω* ի բարդութիւնները, զորոնք Հայր 'բնա-
կութիւն, կը թարգմանէ: Միթէ 'Սեպհակա-
նութիւն, իմաստը բունագրութիւն եւ օտարա-
մուտ պիտի չհնչէ: Իսկ ԺԳ, 88. «բնա-
կութեան, Թէեւ Հայուն յաւելուածնէ, բայց
իմաստը կը ստուգուի հակառակ Նորայրի անով,
որ թարգմանիչը — հոգ չէ թէ հեղինակին
ըսածը լաւ չհասկնալով — օտարութեան, ուր
մեռաւ Սիմոն, կը հակադրէ այն աշխարհը, որ
անոր բնակավայրն եղած էր եւ պէտք էր
ըլլալ նաեւ հանգստավայր մահունէ վերջ:
Բաց աստի նմանութեան օրէնքն ալ կը ստիպէ
զմեզ «բնակութեան» այս սովորական եւ համա-
ձայն թարգմանչին միւս տեղիքներուն, ուր յու-
նարէնը մեղի մեկնակէտ կը հանդիսանայ, իմաստը
հաստատուն բունելու: — Հ. 21. «Հրաման ետ
քա հանայապետն Նեեմի, փխ. քահա-
նայիցն: Սխալը ծագած է *ἱερεὺς* ք *ἱερέως* ի հետ
շփոթելէն: Փոխանակ այս մեկնութեան կարելի
է Գոհմի (Անդ, 121) հետ յուն. սկզբնագրին

սխալագրութեան եւս ընծայել: — Հ. 15. «Եւ
արեգակն շող ամպագոյն ի վերայ ծագեաց, —
աւելի հարազատ կը թուի ինձ ձիւնութեան ծը-
«Եւ արեգակն շող՝ ամպոյն ի վերայ ծագեաց»,
Թէեւ եւ ոչ մին ճիշդ է: Բնագիրը կ'ըսէ. *ὅτε
ἦλθις ἀνέλαμψε πρότερον ἐπινεφῆς ὧν* = Իբրեւ
ծագեաց արեգակն, որ յառաջն ամպովք
մածեալ էր: Հայր *ἐπι + νεφῆς* բառական
թարգմանած է «ամպոյն ի վերայ», Անցողակի
յիշենք, որ *πρότερον* կը պակսի նաեւ Աղեքսան-
դրեան խմբագրութեան մէջ: — Հ. 34. «Եւ
տաճար շինեցին», Գու. *ἱερὸν ἐποίησε* երկգիմի
է, եւ որպէս զի երկգիմութիւնը վերնայ Ղու-
կեանեան 22. 19, 52, 64, 93 *τόπον* կը յա-
ւելուն. «Սուրբ արար զտեղին», բայց
որովհետեւ Հայուն օրինակին մէջ այդ բացա-
յայտիչ *τόπον* կը պակսէր, սխալմամբ *ἱερὸν*
իբր գոյական նկատած է:

Բ, 1. «Հրաման ետ... յետոյ նոցա.
Հ. 2. զաւակի նոցա որ յետ նոցայն էին»,
«Յետոյ նոցա», ուղղելու է 'յետնոց, ինչպէս ու-
նին *Znbh*: Բոլոր մեկնիչները յուն. *τοὺς μετα-
γινομένους... τοὺς μεταγεννομένους* կը թարգ-
մանեն *transferri, deportari*, մտադիր ընելով
միանգամայն որ բառս այս իմաստով այլուր կի-
րարկուած չէ: Ուստի Հայր կապուած է սովոր-
ական իմաստին. *μετὰ + γίνεσθαι* = յետոյ լի-
նել = յետնոց, միջդեռ Հեղինակին քով երե-
միա մարգարէն հրաման կու տայ «նոցա, որք
տարագիր (Սղ. ՀԲ, 18. Եր. ԻԲ, 28, 30)
եղեալ էին», — Հ. 13. «Եւ խորհէին». *ΕΞΗ-
ΓΟΥΝΤΟ* = պատմէր, շփոթած է *ΕΖΗΤΟΥΝ-
ΤΟ* ի հետ: — Հ. 13. «Որ առամաւքն Նեե-
մայ եղեալ» = *τοὺς κατὰ τὸν Νεεμίαν. κατὰ*
հայցականով կը նշանակէ ոչ միայն ժամանակ,
այլ նաեւ, ինչպէս հոս, գրութեան մը հեղի-
նակը, հմմտ. *ἡ καὶ Ἡρόδοτον ἱστορία*, այս
իմաստը կը ստանանք եթէ «առամաւքն»
մակբայը 'ի, նախագրութեամբ փոխանակենք: —
Հ. 13. «Եւ իբրեւ զիւրեաւ եդեալ» =
καὶ ὡς καταβαλλόμενος βιβλιοθήκην, Մտադիր
չըլլալով որ *ὡς* զօգիչ շաղկապն է *ἐξηγοῦντο*
= «պատմէր... եւ թէ զիարդ», զայն իբր
համեմատական շաղկապ կը թարգմանէ: Բայց
բուն տարօրինակն է «զիւրեաւ եդեալ»,
մինչ Եղիշը կ'ըսէ, «Եւ թէ զիարդ հիմն դնէր
մատենագրարանի», Հայր կամ յունարէն այս
սովորական բացատրութիւնը չէ հասկցած եւ
կամ իւր օրինակը միայն *καταβαλλόμενος* կը
կարդար, բայց երկու դէպքի մէջ ալ «զիւրեաւ

եղեալ, ստրկական նմանողութիւնն է κατὰ + βαλλόμενος — Զ. 20. «Քաջահայր որդի նորա» = τὸν τοῦτου υἱὸν Εὐπάτορα — Զ. 21. «Այն որ ինչ վասն քաջութեան պնդութեան աւրինացն, եւ կամ որ զքաջութիւնս ի մտի դնել», Հակոբակ աղատ թարգմանութեան յայտնի է տակաւին, որ կատարուելի յունարէն սա խօսքէն. «τοὺς ὑπὲρ τοῦ Ἰσουδαϊσμοῦ φιλοτιμῶς ἀνδραγάθασιν» = (որ ինչ յերկնից յայտնութիւնք եղեն) նոցա՝ որք ի վերայ չրէութեան քաջութեամբ փառօր մարտ եղեալ կռուէին. ὑπὲρ կը թարգմանէ իբր. περὶ. φιλοτιμῶς կը կարգայ φιλοτιμίας (քաջութեան պնդութեան), իսկ ἀνδραγάθασιν, զոր առանձին նախադասութեան մը վերածած է, կը համարի հաւանօրէն յոգնակի 3. դէմք մինչդեռ կատ. ընդ. ներկ. յոգն. տրկ. է. — Զ. 25. «ամենեցուն ան եղծ անարատութիւն», Դուրեան (էջ 249) կ'առաջարկէ սրբագրել «յոգուտ ամենեցուն», աւելի ուղիղ եւ վայելուչ կ'ըլլար «եւ ամենեցուն շահագործ», վասն զի խօսքս ինդիքն է «հագացաք մեք առնել» ի. Սխալին ծագումը պարզ է. ὠφέλειαν կարգացած է ἀφέλειαν. — Զ. 27. «Զընկերացն, Եռն. ἐτέρων = զայլոց, Շփոթած է ἐταίρων ի հետ. — Զ. 29. «Հասարակաց» փխ. «հորոյ», = καὶ ἡς, զոր սխալմամբ կարգացած է κοινῆς:

Գ. 1. «Սրբոյ քաղաքին ամենայն նաղաղութեամբ բնակելոյ եւ աւրինացն ճշմարտութեան իբրեւ զի գեղեցիկ իմն պարհեցելոյ», Բացատրիկ բառերը կը ներկայացնեն բացարձակ սեռական, որուն մէջ անուն բայի եւ ընդունելութիւն անցեալ՝ սեռական հօլով կը դրուին փոխ. «իբրեւ» ով դիմաւորի, բացարձակ սեռականը ցանցառագէպ է, եւ իբր յունաձեւ ոճ՝ յունարէնէ թարգմանուած գրութիւններու մէջ կը տեսնուի երբեմն (Այտնեան, Քեր. Հայկ. Լեզուի, Վիեննա, 1885, էջ 427—428): Յայտնի է որ հոս Հայր սկզբնագրէն ազդուած է. «τῆς ἀγίας τοῖνον πόλεως κατοικοῦμένης μετὰ πάσης εἰρήνης, καὶ τῶν νόμων ἔτι κάλλιστο συντηρουμένων» — Զ. 6. «Որով լցեալ պահեն զտուն գանձին — Զ. 6. «Որով լցեալ պահեն զտուն գանձին», Երանկէն ինձ, թէ յուն. γαζοφυλάκιον = «տուն գանձի» բառին կազմիչ երկրորդ մասը ηφουλαχία-φυλάττω՝ առիթ եղած է Հայուն «պահեն» յաւելուածին: — Զ. 19. «Ընդ հրապարակ աշխարհին», յուն. «τὰς ὁδοὺς ἐπὶ τὴν οὐρανὸν» = ընդ ինչ ճշրապարակս: Լալու

ողբալու գաղափարը, որ տեղոյն ալ անյարմար է, յղացած է Հայր խառնելով ΕΠΛΗΘΥΟΝΤΙ եւ ΕΠΕΝΘΕΟΝΤΙ ձեւական ու հնչական նմանութենէն: — Զ. 21. «Զմեծապէս սրանցիկ շտապ տաքնապի ըստ քահանայապետին կարծեաց», Անիմատո նախադասութեան փոխարէն Յոյն ունի (ἐλεεῖν δ' ἦν...) τὴν τε τοῦ μεγάλως διαγωνωνῶντος ἀρχιερέως προσδοχίαν = (էր ողորմել...) եւ ընդ սպասումիս ակնկալութեան քահանայապետին, որ տաքնապէր տառապէր մեծապէս: Προσδοχία կը նշանակէ 1. Սպասում, ակնկալութիւն, 2. Ենթադրութիւն, կարծիք: Վերջինս ընտրած է Հայր առանց անտեղի ըլլալուն դիտակցութեան: — Զ. 25. «Երեւոյք», մինչդեռ Յոյն կ'ընծայէ φοβερός, որ Ս. Գրոց մէջ յաճախ եւ Ա. 24. կը թարգմանուի ուղիղ՝ «ահաւոր, ահեղ», Հոս ստորագրուած տեսլեան պարագաները եւ φανερός ձայնական նմանութիւնը ինդիք առարկայ յուն. բառին հետ՝ Հայուն վրիպակը հասկանալի կ'ընեն: — Զ. 28. «Յանգայ յուն. ἀσώδητον» = «անոր անօգնական», Հաւանօրէն Հայն ἀνάδητον է ներշնչուած է: — Զ. 30. «Եւ զայն որ փոքր մի յառաջ խոռվութեամբ լցեալ էր զտաճարն՝ փոխ. «եւ զտաճարն զայն որ...: Ցուցական ածականին իւր գոյականէն այս արտասովոր բաժանումը բառական նմանութիւնն է յունարէն շարադասութեան. καὶ τὸ μικρῶ πρότερον δέους καὶ ταραχῆς γέμον ἱερόν: «Զայն» թարգմանութիւնը ոչ այնչափ յուն. տօն սկզբնաբար ունեցած ցուցական նշանակութեան, զոր հազիւ թէ չէր անգիտանար Հայր, որչափ տօն նման հայերէն առաձին յօդի մը պակասութեան հետեւութիւն կրնայ ըլլալ: Սակայն ուրիշ մեկնութիւն մը եւս հնարաւոր է: Գուցէ Հայր՝ գոյականէն այնչափ հեռու որոշեալ յօդը (τὸ) շփոթած ըլլայ յարաբերական գերանունան (ὁ) հետ: Առաջին մեկնութիւնը աւելի ուղիղ կը թուի, վասն զի վերջին առամամբ (զայն որ = այն Անտիոքոսը որ...) խօսքը պակասաւոր կը մնայ: — Զ. 39. «Եթէ արձակեցէ եւեթ» փխ. «հարեալ կորուսանէ»: Հայր ἀπόλλυμι = «չնջել, եւ ἀπολύω = լուծել արձակել, իրարու խառնած է (համա. նաեւ Դուրեան, 249): Երկրորդ սրբագրելու է Յովհ. Թ. 25 ծանօթ տեղիքը, «Որ սիրէ զանձն իւր՝ արձակէ զնա»:

Գ. 3. «զոր ի գործ կացուցեալ էր Սիմոն» Եռն. τῶν ὑπὸ τοῦ Σίμωνος δεδωχίμασμένων = ի մտերիմ բարեկամաց

Սիմոնի: Հայրն տարօրինակ թարգմանութեան հոգեւան մը կը գտնեմ ծοκίμαζωի մէջ, որ կը նշանակէ նաեւ «պաշտօնի, գործի մը թէկնածուն քննել»: — 4. 4. «Չարեաց ընկեր գործակից» = συναύξοντα τὴν κακίαν, Հայր սխալմամբ կարդացած է συναύγοντα եւ ազատ թարգմանած, մինչդեռ իմաստն է. «Թէ զիարդ զշարութիւնն յաճախէր»: — 4. 9. «Եթէ գործն յաջողեցցի զքաղաքն ի ձեզ նուաճեցից», խօսքս թերընթերցման արդիւնք է: Յոյն ունի. «εάν συγχωρηθῇ διὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ... = Եթէ թող տացի նմա, սեպհական իշխանութեամբ...»: Յուն. συγχ. բառին փոխարէն կան հետեւեալ տարբերակները. ἀποχωρηθῇ 71. ἐπιχωρηθῇ 23, 44, 74, 106, 243, Compl. Ald. Alex., զորոնք Հայր դիւրաւ կրնար շփոթել եւ շփոթած է προχωρηθῇ ի հետ (= յաջողել): Իսկ ἐξουσίας գոյականը հաւանօրէն մերձեցուցած է ἐξουσίαζω (τινος) բային ապառնի ձեւին ու թարգմանած «նուաճեցից», եւ խնդիր սեռին աւելցուցած է իւրովի՝ «զքաղաքն»: — 4. 21. «Անց Պտղոմէոս թագաւորն Եգիպտացոց եւ առ թագ փոխանակ նորա Անտիոքոս, իբրեւ աւտարացեալ իմն համարէր զանձն կողմանցս այսոցիկ»: Բողոքովն կերպարանափոխ եղած այս ազատ ու սխալ թարգմանութիւնը Յունարէն բնագրով կը մեկնուի եւ կ'ուղղուի... διὰ τὰ πρωτοκλισία Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος βασιλέως, μεταλαβὼν Ἀντίοχος ἀλλότριον αὐτὸν τὸν τῶν αὐτῶν γεγονέναι πραγμάτων = ... վասն նստելոյ ի գահ արքունի թագաւորին Պտղոմէայ փրկմետովբայ, զգացեալ Անտիոքայ եթէ օտարացեալ իցէ նորա (Ապողոնեայ Մենեսթեանց) ի գործոցն արքունի, իրեն անծանօթ πρωτοκλισία բառը Հայր թարգմանած է «անց մեռնիլ իմաստով անշուշտ, քանի որ իսկոյն թագին՝ յաջորդն, ալ կը նշանակէ. հաւանօրէն բառին երկրորդ կազմիչ մասը «κλίσια» անցանցած է κλίνω է = միտիմ, խանարհիմ, անցանեմ: Յաջորդող բառը μεταλαβὼν, որ իրեն այլուր ծանօթ է, հոս տարօրինակ ստուգաբանութեան կ'ենթարկէ. μετα + λαμβάνω = փոխանակ այլ ուրուք առնում, խնդիր սեռին ինքնին կը հետեւէր նկատմամբ Անտիոքոսի՝ «թագ», եւ այսպէս Անտիոքոս եղած է յաջորդ Պտղոմէայ: Աբրջապէս αὐτὸν նկատած է իբր փոխադարձ դերանուն (= ἑαυτὸν, սղեալ՝ αὐτον), մինչդեռ հոս անձնական դերանուն է գ. դէմքի. հմմտ. նաեւ 14. 46: — 4. 23. «Սիմոնի մօլեկանի» փոխ. «Սիմոնի նշանա-

կելոյ». Յուն. προσήμαινον μένου = նշանակելոյ, իսկ μαινον μένου = մոլելոյ, մոլեկանի: — 4. 28. «Իբրեւ ստիպել պահանջել տագնապել սկսաւ» = ποιουμένου δὲ τὴν ἀπαίτησιν = Թէպէտ եւ պահանջէր: Յունարէն ընդունելութիւնը ժամանակակաւ, պատճառական ու վախճանական, հաստատական ու թեական իմաստ կրնայ տալ: Հայր չէ կրցած ուղիղն ընտրել: — 4. 34. «Իբրեւ իւր արարեալ» փոխ. «ան (զԱ.) մեկուսի»: Շփոթութիւն իծիւ = իծիւ մակբայի եւ նմանաձեւ բայց այլ իմաստ ածականի: — 4. 34. «Զբռամ արկանել», = χειρώσασθαι = 1. Զբռամ արկանել. 2. Սպանանել, եւ այս է տեղւոյս իմաստը: Ասորին առանց երկդիմութեան ունի. Զի սպանէ: — 4. 38. «Զգլխով ածել» յուն. περιελόμενος, Հայր բառս յառաջ բերած է περιείλιν է, մինչ այն ընդունելութիւնն է περιαιρείν ի = «ի բաց առնուլ»: — 4. 38. «Ի Տեառնէ զարժանի տանջանս ի վերայ չարագործին հասուցելոյ»: Անձիշդ բացառականը՝ — ի Տեառնէ — սեռականի՝ — Տեառն — փոխելէ վերջ կ'ունենանք յունաձեւ բացարձակ սեռական. τοῦ κυρίου τὴν ἀξίαν αὐτῷ χύλασιν ἀποδόντος, տես գ. 1. — 4. 39. «Զաւրքն»: Որովհետեւ πλῆθος բառը զանազան իմաստներով — ամբոխ՝ զօրք, ժողովուրդ — կը գործածէ յունագիր հեղինակը, թարգմանիչը միշտ չէ յաջողած ճշդել (հմմտ. Թ. 2. ԺԱ, 16). հոս ինչպէս ԺԱ, 10. ժողովրդեան վրայ է խօսքը եւ ոչ կանոնաւոր զօրքի: — 4. 40. Զաւրքն փխ. «ամբոխն». վերի դիտողութիւնը կ'արժէ նաեւ հոս գործածուած τῶν ὄχλων բառին. ὄχλος = ժողովուրդ, ամբոխ. ԺԱ, 6. ԺԴ, 45. զաւրք ԺԴ, 23 43: — 4. 40. «Արամ միով, որ խուժուժ եւս էր տեսանելով քան զմտաւքն թանձրութեամբ», Յուն. Προηγγησαμένου τινὸς τυράννου πρυβεθήχοτος τὴν ἡλικίαν, οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τὴν ἄνοιαν = Առաջորդութեամբ առն, որ խուժուժ էր եւ առաւելեալ հասակաւ (ամօք) եւ ոչ նուազեալ չարութեամբ: Յուն. ἡλικία (հասակ) = 1. Տարիք. 2. Արտաքին կերպարանք. ἀνοία = 1. Անմտութիւն, թանձրամտութիւն. 2. Չարութիւն:

(Շարանադիւն)

Հ. Ս. ԿՈՐԵԱՆ

